

HEDENDAAGSE VORMEN VAN SLAVERNIJ

Het lijkt mij goed om allereerst te definiëren wat slavernij in feite is. De meeste mensen denken: slavernij is het, wanneer je in het bezit geraakt van anderen. Dat zijn dan ook de oudste vormen van slavernij. Dat was de manier waarop men b.v. krijgsgevangenen tot arbeiders maakte die voor hun leven en welzijn afhankelijk waren van hun eigenaar. Slavernij kan echter meer inhouden.

Als we kijken naar de Middeleeuwen, dan vinden we daar de z.g. landgebondenheid. Men spreekt dan van laten of horigen. Deze mensen behoren bij een bezitting of landgoed. Zij hebben daar hun eigen bedrijfje, een boerderij of zoiets, maar zij kunnen deze niet verlaten. De 'dode zielen' die u zich misschien nog herinnert uit de Russische literatuur zijn ook dergelijke figuren. Mensen, die gebonden zijn aan een landgoed. U zult zeggen. Dat komt in de moderne westerse wereld toch niet meer voor. Het spijt mij, dat ik u moet teleurstellen.

Als we naar de westerse wereld kijken, dan zien we dat men arbeiders aantrekt in bedrijven. Deze mensen zijn voor alles, vaak zelfs voor huisvesting afhankelijk van het bedrijf. Een goed voorbeeld is Philips die een dorp heeft gebouwd voor zijn arbeiders. Men noemt dat sociaal zeer gevoelig, maar het is tevens een sterke band, die men scheidt waardoor de arbeider dus voor hun wel en wee, in feite voor hun mogelijkheid om zich in leven te houden, afhankelijk zijn van hun werkgever. Een dergelijke bedrijfsgebondenheid bestaat in verschillende vormen en in verschillende gradaties. Toch kun je zeggen dat iemand, die niet vrij van de ene plaats van arbeid naar de andere kan gaan, indien hij dat wenst, die niet in staat is om onderdak te vinden daar waar hij dit zelf wenselijk acht en gebonden is aan de beslissingen en besluiten van anderen, in zekere mate een slaaf is. Waarschijnlijk zult u onmiddellijk protesteren. Laat ons eens proberen de moderne wereld te overzien.

Wij kennen de z.g. bedrijfstrouw in Japan. Een zeer bekend voorbeeld. Hier worden jongens en meisjes in het bedrijf opgenomen, zeker. Maar dat betekent ook, dat ze in slaaphuizen van dat bedrijf wonen. Het betekent, dat hun vrije tijd en de besteding daarvan mede door het bedrijf worden bepaald. Indien ze uitgestoten zouden worden, staan ze op een 'zwarte lijst' en dan is het heel erg moeilijk om bij een ander bedrijf van enige betekenis weer aan de gang te komen. Deze mensen kunnen later evolueren. Als hun positie beter wordt, kunnen ze huisvesting vinden buiten het bedrijf, maar ze blijven aan dat bedrijf gebonden. En nog steeds, als zij op enigerlei wijze met het bedrijf in conflict komen, dan verliezen zij gezicht en moeten weer beginnen, zelfs als zeer bekwame arbeiders, op de onderste sport van de ladder. En dat betekent, dat ze weer een tijdlang gebonden zijn aan een verblijf dat hun door een fabriek wordt aangewezen. Dit is in wezen een vorm van slavernij, want de arbeider is dus niet vrij om zelf te beslissen. Er wordt voor hem beslist. Hij heeft niet de mogelijkheid om zich vrij te ontplooien. Hij ontplooit zich alleen binnen het bedrijf. Hij ontwikkelt een enorme getrouwheid aan dat bedrijf, maar hij wordt dan ook voortdurend geïndoctrineerd.

Wanneer de heilige naam valt, of dat nu Suzuki, Mitsubishi of een ander is, dan staat de arbeider eigenlijk in de houding. En als hij zijn product in den vreemde ziet, dan neemt hij daar een foto van met tranen van ontroering. Het mooiste is wel, als hij in Nederland komt en een foto maakt van zijn bedrijfsproduct met een molen of een bollenveld op de achtergrond. U zult zeggen: Die mensen kunnen toch wel uitgaan. Zeker, dat kunnen ze. Zij hebben vele mogelijkheden. Maar denkt u dat slaven dat vroeger niet hadden? Laten wij eens kijken naar de Romeinse of wat dat betreft de Griekse wereld waarin het houden van slaven heel normaal was. Daar waren zeker slaven die hun hele leven of een groot deel van hun leven in de mijnen moesten werken of op het land. Maar de slaven die bijzonder geslaagd waren, kregen meer zelfstandige posities. Zij werden inkopers voor de hele familie of voor het bedrijf van de familie. Op den duur werden ze zelf handelaren en betaalden alleen een percentage van hun inkomen aan hun bezitter, hun eigenaar. Als ze dan genoeg hadden gespaard, dan konden ze zich ook nog vrijkopen.

Dat verkopen is in een moderne maatschappij heel wat moeilijker geworden. Als u in Nederland bent, dan heeft u alle goede sociale voorzieningen die u zich kunt voorstellen. Maar laten we dan even nagaan wat eraan vast zit:

In de eerste plaats: De gemiddelde Nederlander kan niet meer dan 50 % van zijn werkelijk inkomen of verdienste zelf uitgeven, de rest wordt voor hem uitgegeven.

In de tweede plaats: Door manipulaties wordt een groot gedeelte van zijn bestedingspatroon bepaald.

In de derde plaats: Hij is aan bepaalde arbeidsvoorwaarden gebonden. Nu kan hij wel zeggen dat hij lid is van een bond en dat die bond gaat staken maar dan is hij weer onderworpen aan die bond. Hij neemt zelf geen beslissing. Hij wordt geforceerd tot beslissingen die anderen hem opdringen. Ik zou dit toch wel degelijk - zij het een beperkte - vorm van slavernij willen noemen.

Als wij ons verder daarbij realiseren dat u voor zekere posities niet tot een bepaalde partij moogt behoren of zelfs behoort moogt hebben, dan wordt duidelijk dat de lijnen nog heel wat verder zijn doorgetrokken. Nog niet zo lang geleden kon u in bepaalde bedrijven alleen aan de slag gaan, als u een bepaalde religie belijdde. Het is duidelijk, er is wel degelijk, zelfs in een land als Nederland, moderne slavernij te vinden. Toch is het in Nederland heilig in vergelijking met andere landen. Laat ons eens kijken hoe het staat in b.v. Rusland. In Rusland bestaat een bestedingsvrijheid voor het inkomen dat men heeft, dat is inderdaad waar. Men heeft de mogelijkheid om tegen zeer redelijke prijzen de noodzakelijke voedingsmiddelen in te kopen, mits deze in de staatswinkels worden aangeboden. Men heeft vrije medische zorg. Maar dat kregen vroeger de slaven van hun meester meestal ook. Zo'n arbeider of werker heeft een pasje nodig, wanneer hij het bedrijf wil verlaten en elders wil gaan werken. Hij kan het niet zonder meer doen. Wanneer hij van het ene gebied naar het andere wenst te verhuizen, dan moet hij daartoe een ambtelijke toestemming hebben. En is weer mede afhankelijk van de toestemming van het bedrijf waartoe hij behoort plus van de Partij in de plaats waar hij woont en werkzaam is. Ook dit is een vorm van slavernij.

Nu kunnen wij wel zeggen dat die arbeiders er beter aan toe zijn dan in de Tsarentijd. Dat is ongetwijfeld waar, maar het is nog steeds een vorm van een zodanige gebondenheid (economisch en zelfs ideologisch) dat niet kan worden gesproken van een mogelijkheid tot vrije beslissing, vrije kennisneming van feiten en je vrij bewegen in de wereld.

Nu we toch in de buurt zijn, laten we eens kijken in China. In China wordt door anderen voor u bepaald wat u moogt doen. U kunt inderdaad een eigen bedrijf stichten, dat is mogelijk. Als u dat doet, dan moet het wel gesticht worden met goedkeuring van de raad, die over het bedrijf gaat waar u in de buurt uw bedrijfje wilt oprichten en de woongelegenheden rond dat bedrijf. U krijgt echter die vergunning alleen, indien u in bepaalde gevallen beschikbaar bent als arbeidskracht voor die fabriek, en dan nog iets. U bent niet vrij in de afzet van uw product. U moet het afzetten via bepaalde officiële instanties.

U kunt zeggen: Er zijn toch mensen die een behoorlijk inkomen hebben gekregen alleen naar omdat ze pingpongballen zijn gaan fabriceren. Dat is inderdaad waar. Maar die mensen zijn ook niet vrij om hun geld te besteden zoals zij willen. Is dit dan ook niet een vorm van slavernij? Nu we daar toch over spreken, wat zoudt u zeggen van b.v. de kopermijnen? Chili, Bolivia. Hier zijn de mensen zelfs zodanig gebonden dat, als ze weg zouden willen trekken of staken het hele leger optrekt om hen te bedwingen. In weer andere landen zien we dat landheren, als de arbeiders niet werken volgens hun wens, gewoon legereenheden laten aanrukken om hen te straffen, en desnoods enkele van hen neer te schieten. Dan zeggen zeg: Die mensen zijn toch wel vrij. Wat is dat dan voor een vrijheid? Hun vrijheid is te kiezen tussen leven of dood. Maar die vrijheid heeft iedereen. Die hadden zelfs slaven in het zuiden van de U.S.A. De slaaf die werkelijk niet wilde, kon sterven. Als hij niet wilde sterven, dan moest hij aanvaarden dat men met hem handelde zoals men wilde.

Ik weet het, het is allemaal overdreven natuurlijk. Zeker, het is ook overdreven als we zeggen dat mensen in de bidonvilles (Afrika), de favela's (Rio de Janeiro) en hoe ze verder mogen heten rond de grote steden, eigenlijk ook slaven zijn. Zelfs om Parijs kunt u dergelijke krottenwijken en sloppensteden aantreffen. Degenen die daar huizen hebben de keuze te verhongeren of te werken bij o.a. de gemeentereiniging of grondwerk te verrichten, kortom, al

die dingen te doen die een ander niet wil doen. Is dat geen slavernij? Als de keuze ligt tussen creperen en pareren, dan meen ik dat in zekere zin van slavernij kan worden gesproken.

Wat zoudt u zeggen van de grote transferbedragen die voor bepaalde voetbalsterren worden betaald in deze dagen? Is dat eigenlijk ook niet een vorm van mensenhandel? Jij mag mijn Cruyff, als ik jouw Neeskens krijg. Maar dat kost je dan wel 10 ton of een miljoen. Tegenwoordig kijken ze niet meer op een paar penningen. Het bestuur kijkt niet op geld, de voetballers zelfs niet op de schenen van een ander. Dus ook hier weer in feite mensonterende omstandigheden. Slavernij is de dwang waardoor je wordt gebonden aan een bepaalde leefwijze. Het is niet alleen maar het officieel eigendom zijn van een ander.

Wat moeten we denken van mensen die wel willen werken, maar dat niet mogen omdat de stakers voor de poort staan en ze anders in elkaar slaan? Nemen ze daarmee ook niet de mens zijn eigen beslissingsrecht weg? Zijn mogelijkheid om zelf te besluiten wat bij wel of wat hij niet wil doen? Is dat geen slavernij? O, het is erg moeilijk om het allemaal precies volgens de lijnen te tekenen. Maar als ik mij realiseer dat er zelfs nu in Nederland nog mensen zijn die menen dat de apartheid op zichzelf geen kwaad ding is, dan is het wel heel erg moeilijk een mens duidelijk te maken wat slavernij is. In Zuid-Afrika mag je als kleurling wonen in de gebieden die daarvoor zijn aangewezen, zeker. Maar de z.g. thuislanden kunnen alleen blijven bestaan, indien degenen die werken in die gebieden en bij de industrieën van blanken daarvoor de nodige gelden opbrengen. Als je daar leeft, dan leef je in een afgesloten geheel. Er bestaan zeer strikte regels. Zelfs nu nog is het zo, dat als je een pasje nodig hebt of op bepaalde ogenblikken wordt aangetroffen in blanke wijken je zonder meer een aardig pak slaag krijgt.

Zeker, die mensen verdienen. Ja, ze verdienen natuurlijk niet wat een blanke verdient, behalve bij sommige bedrijven die al een beetje voorzichtiger beginnen te worden. Maar zijn die mensen vrij? Ze mogen niet omgaan met wie ze willen. Ze mogen niet wonen waar ze willen. Ze mogen alleen daar werken waarvoor ze de goedkeuring krijgen. Zijn die mensen nu vrij? O zeker. Ze kunnen weglopen. Maar als ze weglopen, dan kunnen ze ook creperen, dan kunnen ze verhongeren, dan kunnen ze met vrouw en kinderen langzaam maar zeker uitteren in een thuisland waar geen mogelijkheid is om werkelijk voor je levensonderhoud te zorgen.

Dan zegt men. Maar er zijn toch veel vrije landen in Afrika. Natuurlijk. Maar wat zoudt u zeggen van b.v. - laten we een leuk voorbeeld nemen dat uit de tijd is - de manier waarop de heer Bokassa te werk ging? De man die ontzettend veel van gebraden generaal hield. Hij is begonnen met een luitenant en sedertdien in rang opgeklommen. Waar het om gaat is dit: Hij maakte uit waar zijn vrije burgers wél en niét mochten wonen, welk onderwijs zouden ontvangen en welke verplichting zij daarbij hadden.

Een ander voorbeeld is Idi Amin. Die is ook alweer verleden tijd. Wij mogen geen bevriende staatshoofden beledigen, dat is duidelijk. Als wij daarmee bezig zijn, laten we ons dan even realiseren dat je daar ook had te pareren en anders kon je creperen. Als je probeerde een beetje uit de pas te lopen, dan werd je wel aardig afgeranseld of meteen doodgeslagen. Is dat vrijheid? U denkt: Afrika is een onbeschaafd land. Zeker, een onbeschaafd land met een eigen moraal, een eigen denkwijze. Maar wat moeten we dan denken van zuidelijk Azië? Onze goede vrienden in Indonesië die buitengewoon goedwillend zijn, als het gaat om de ontwikkeling van die arme wilden van Borneo, bepaalde delen van Celebes, Nieuw-Guinea niet te vergeten en oostelijk Timor. Dat zijn zulke goede mensen. Zij bedoelen het uitstekend. Zolang je maar precies doet wat je wordt gezegd, mag je leven en mag je eten, maar je krijgt niet wat je toekomt voor je arbeid. Je krijgt wat een ander, die door de Staat of door de autoriteiten op een bepaalde plaats is gesteld je nog wil geven. Wij kunnen het misschien ook anders bekijken. Laten we eens kijken: bij de paragonen van de vrijheid, de Noord-Amerikanen. Hier zult u zeggen, zijn de mensen toch wel vrij. Jawel, de vrijheid is daar uiterlijk veel groter. Maar u kunt ook daar kiezen: heel hard werken en nemen wat je ervoor krijgt of in de steun lopen: social security. Zeker, u krijgt van alles. Er zijn schitterende kantoren met heel veel wachtkamers waar de mensen worden afgehandeld. Maar dan moet je wel blijven wonen waar je woont: dan moet je wel tevreden zijn met hetgeen men je geeft: dan moet je wel je stem uitbrengen op de juiste man en steeds een saluut brengen aan de vlag. Vrijheid! Ik wil er niet teveel van zeggen. Vrijheid, zo hebben de mensen gezegd, is vrijheid van sociale zorgen.

Heeft u gezien wat er in Zweden is gebeurd? Zweden was zo socialistisch dat het een voorbeeld was voor heel Europa, ja, voor heel de wereld. Maar daardoor werden de mensen steeds meer vervreemd van alle dingen behalve eten, drinken en nog een beetje uitgaan om de sleur en de saaiheid te breken. Die mensen waren toch vrij. Ja, ze waren vrij, inderdaad. Alweer, zolang zij de mentaliteit van het geheel accepteerden. Zolang zij precies deden wat ambtenaren en politici hun hebben voorgeschreven. Als ze dat niet deden, dan stonden ze plotseling hulpeloos en stuurloos in de maatschappij en werden het aantal zelfmoorden in dat land op den duur zodanig dat het de pan uitrees. Dat is geen slavernij, natuurlijk niet. Die mensen zijn toch vrij! Zij hebben genoeg te eten en te drinken. Zij mogen een autootje hebben enz. Maar wat is eigenlijk dan vrijheid?

Vrijheid is - volgens mij - dat een mens de mogelijkheid heeft om zijn eigen manier van leven zelf te bepalen: dat hij het recht bezit om zijn eigen manier van denken voor zichzelf in de praktijk om te zetten: dat een mens de mogelijkheid heeft zelf de verantwoordelijkheden te dragen die hij op zich wenst te laden en aansprakelijk blijft voor datgene wat hij ten aanzien van zichzelf of voor anderen tot stand brengt. De mens moet vrij zijn om over de hele wereld te gaan, te staan en te leven waar hij wil. Hij moet de mogelijkheid vinden om overal te werken. En dat maakt de zaak weer pijnlijk, want dat bestaat immers niet.

Nederland is een heel goed land vandaar dat er zoveel gastarbeiders komen. Maar als je er illegaal bent, dan moet je wel genoeg nemen met wat de baas je geeft. Dan kun je voortdurend in angst zitten dat je eruit wordt gezet. Als je een gastarbeider bent die al langer hier gevestigd is, dan krijg je allerlei rechten, zeker. Maar dan moet je je wel een beetje aanpassen aan de leefwijze van de Nederlander. Je hebt toch niet helemaal het recht om jezelf te zijn. Je godsdienst mag je belijden, maar hoe je je zoon of dochter opvoedt dat maakt de buurt uit. Zij willen toch hier blijven, zeggen ze dan. Ja, natuurlijk. Het is misschien hun vrije beslissing, maar is het een juiste beslissing? Dat vraag ik mij af.

Is het voor Nederland aanvaardbaar dat elke subcultuur, die hier door gastarbeiders wordt binnengebracht, zich geheel zelfstandig en volgens eigen regels ontwikkelt? Mag islamitisch recht worden toegepast ten aanzien van islamieten die daartegen zondigen? Neen, die gaan naar de Nederlandse Rechtbank. Dat is ook maar goed voor hen, dan komen ze er veel gemakkelijker af.

Als we dit bekijken, dan is zelfs dit z.g. gastarbeiderssyndroom waaronder West-Europa zo erg lijdt: om niet te spreken van Suriname dat er ook zo'n moeite mee heeft, eigenlijk geboren uit de mogelijkheid om anderen in een positie te brengen waardoor zij om beter te kunnen leven, worden onderworpen aan regels die hun vrijheid om zichzelf te zijn aantasten en zij steeds meer moeten gehoorzamen aan wetten en regels die voor hen zijn en genoeg moeten nemen met de omstandigheden die hun worden geboden.

Komt u b.v. als Marokkaan naar Nederland, dan zit u toch daaraan vast. U heeft geld gespaard om hierheen te komen: misschien het laatste, dat u had. U bent voor al uw toekomstplannen afhankelijk van al hetgeen u in Nederland kunt verdienen. U kunt niet eenvoudig zeggen. Baas, barst. Als u dat teveel doet, dan zit u vandaag of morgen thuis en dan heeft u weer niets. Wat moeten we denken van de ayatollah Khoumeiny? Zijn die mensen nu vrij? Ik geloof, dat ook de shiit vrij moet zijn om zijn geloof volledig te belijden. Ik geloof ook, dat hij vrij moet zijn van enigerlei druk of vervolging waardoor hij wordt geprest tot een progressiviteit die hij niet in wezen en niet religieus kan aanvaarden. Maar kijken wij nu wat de heer Khoumeiny doet, dan onderdrukt hij anderen. Hier wordt een volk door een aantal ijveraars plus een aantal mula's in feite tot slaven gemaakt van een aantal leuzen die voor velen van hen wel eens de ondergang zou kunnen betekenen. Een moderne vorm van slavernij? Men denkt daar misschien anders over.

Laten wij het dichterbij huis zoeken. Wat zoudt u zeggen van Sicilië? In Sicilië zijn veel armen. Zij kunnen soms verdienen, maar dan moeten ze wel een percentage van hun loon afstaan. O niet aan de autoriteiten. Het is een volkomen illegale beweging (Maffia).

Wat denkt u van de verschillende industrieën die eenvoudig hun levensgevaarlijke producten blijven fabriceren in de woonomgeving van mensen die dat niet willen? De mensen hebben het recht niet om zich daartegen te verweren. Ik geloof, dat dat een kwestie is waarbij de slavernij toch weer om de hoek komt kijken. En dat is nog niet genoeg.

Wat moet ik denken van een religieuze groepering die zegt, dat u eens de eeuwige zaligheid krijgt, maar dat u nu alvast 10 % van uw inkomen moet storten in hun kas. Verder, dat u verplicht bent om tenminste zoveel blaadjes te verkopen en dat u uw vrije tijd vooral moet besteden om bijbelstudie, terwijl het u niet is toegestaan onbepaald met andersdenkende om te gaan. Dat is nu een religieuze vorm van slavernij. Maar dat is toch precies hetzelfde.

Wat moeten we denken van de verschillende sekten waarin de kinderen (het zijn meestal de jongeren die daarvan het slachtoffer worden) worden getraind, in feite een soort brainwashing krijgen totdat ze niet meer weten waar ze aan toe zijn. Kinderen die lopen te bedelen of te stelen. Je hebt zelfs 'the prostitutes for Christ', dat zijn dames die iets verkopen wat ze steeds weer kunnen verkopen en dat allemaal ter ere van de Heer en ten bate, van de heren. Wat is de vrijheid van die mensen, die voortdurend geketend zijn aan denkbeelden, maar langzamerhand zozeer onder de plak zitten dat, als ze niet opbrengen wat ze moeten opbrengen door een dag te bedelen nog een pak slaag krijgen en geen eten op de koop toe. O, liefdevol is de Heer!

Als ik het zo beschouw, dan zijn er eigenlijk in deze tijd nieuwe vormen van slavernij ontstaan. Vormen waarbij men uitgaat van allerlei illusies, die nooit werkelijk kunnen worden waargemaakt en die toch voortdurend de mens zodanig worden voorgehouden dat zijn mogelijkheid tot zelfbeslissing, tot zelf oordelen steeds meer in het gedrang komt, dat zijn vrijheid van leven en handelen steeds meer wordt aangetast. Ik heb er niets op tegen, als u mij zo dadelijk allerlei verwijten voor de voeten gaat werpen. U moogt natuurlijk verdedigen wat u wilt, dat is uw recht. Maar moogt u dat overal? Ik weet het niet.

Een dame probeerde de heer Strauss van enige afstand te voorzien van een niet gaar spiegelei. Zij heeft er wel een flink pak slaag voor gekregen. Is dat nu een aantasting van de persoonlijke vrijheid? Ik zou zeggen: Ja, wederkerig. Men heeft namelijk niet het recht de heer Strauss op niet gare eieren te trakteren, zeker niet als ze zich in een toestand bevinden dat ze ook nog een zwavelachtige reuk afgeven. Aan de andere kant geloof ik, dat die vrouw ook het recht heeft om te protesteren. En wat meer is, dat zij niet kan eisen dat haar protest wordt aangehoord, maar dat ze wel het recht heeft het luidkeels uit te spreken.

Als we het zo bezien, dan zitten we eigenlijk in heel gevaarlijk vaarwater, want dan komen we heel dicht bij de stelling, dat werkelijke vrijheid alleen mogelijk is in anarchie. U weet het, anarchie is een nog groter vloekwoord dan communisme. Want communisme is eigenlijk het kapitalisme van degenen die zeggen dat zij de arbeiders helpen om zichzelf te vinden. Kapitalisme is dus het beheer van alle producten en alle prestaties van anderen door degenen die zeggen, dat zij door hun bezit daartoe gerechtigd zijn en dit bovendien plegen te doen voor het welzijn van anderen.

Anarchisme is gevaarlijk. Anarchisme stelt je op je eigen voeten. En toch, hoe kun je die moderne slavernij verbreken, als niet eerst het principe ontstaat dat gezag alleen aan prestatie kan worden ontleend. O, maar wat zeg ik daar! Wat zou dat betekenen voor mensen als Wiegel, Van Agt en zovele anderen? Soms is dat goed. Er zijn hier misschien nog mensen, die eens door Colijn zijn beduvelend en die nu nog kunnen trekken van Drees. Al die dingen berusten op onvrijheid, ook uw sociale zorg.

U bent ingevlochten in een cocon van wetten die u niet kunt begrijpen, van regels die u niet kunt beïnvloeden, van beslissingen waartegen u zich niet kunt verzetten. Ze worden alleen een beetje anders doorgevoerd, maar ze gaan toch door. En tenslotte een leefwijze die mede wordt bepaald door de belangen van anderen. Als er teveel boter is, dan is boter opeens zo gezond. Als er weinig boter is, dan is margarine veel gezonder. Als we teveel suiker hebben, dan mag suiker heus wel verkocht worden. Als er een beetje minder komt of het wordt te duur om te produceren, dan moet u verstandig snoepen: neem een appel. Als ze met de melk geen raad meer weten, dan moogt u 's avonds voor de buis kaas uit het vuistje eten. U denkt misschien dat dit onzin is. Maar het is geen onzin en wat meer is, de werkelijkheid is veel onzinniger dan u zich kunt voorstellen.

Kijk, als ik tegen u zeg 'chips', dan denken de moesten aan zo'n zakje vetmakende aardappelproducten. Chips zijn ook nog iets anders. Nu zijn er mensen die hebben zakken met chips, daarin hebben ze geïnvesteerd. Daarvan hebben ze heel logistieke computers gemaakt. Die computers maken nu uit wat u moet gaan verteren, op welke manier u ertoe kunt worden

gebracht het wasmiddel te gebruiken wat zij u willen aansmeren. Niet of het schoonmaakt en of het zuiver is, daar gaat het niet om. De computer maakt zelfs uit op welke manier de meeste winst kan worden gemaakt door een schaarste te veroorzaken of hoe men tijdelijk een afzet kan opvoeren om daarmee tenslotte een behoefte te scheppen door een product eigenlijk onder de kosten te verkopen. Een groot gedeelte van uw leven wordt bepaald, of u het weet of niet, door de computer.

U denkt misschien, als een staatsman een uitspraak doet, dan weet hij toch waar hij het over heeft. Was dat maar waar! Die uitspraak doet de staatsman op gezag van een aantal hoge ambtenaren. Deze hoge ambtenaren ontlenen hun kennis en inzicht weer aan een aantal lagere ambtenaren en deze ontlenen dit voor een groot gedeelte aan de computergegevens die zijn opgeslagen, die zij door lagere ambtenaren laten halen, die ze dan door andere lagere ambtenaren laten extrapoleren, welke extrapolatie zij dan als hun eigen ontdekking voorleggen aan de hoge ambtenaren.

Zo gaat dat nu eenmaal. Daar blijft nu uw vrijheid? Waar blijft u met vrijheid als iedereen kan uitmaken welk deel van uw inkomen zal worden besteed aan defensie, aan politie, aan huisvesting, aan landen in de Derde Wereld. U moogt dat niet zelf uitmaken. Zij maken zelfs uit welk toneelgezelschap wel mag blijven en welk niet. En als je zegt: Neen dat allemaal weg, dan begint iedereen te schreeuwen. Het is duidelijk, als een danstheater niet meer op subsidie kan dansen, dan moeten ze het op de blote voeten doen, totdat ze voldoende inkomen hebben. Maar als voldoende presteren, dan kunnen ze dat ook krijgen. Dan kan de platenindustrie misschien niet op grond van allerlei mooie leuzen een aantal klassieke platen produceren die dan deels worden gesubsidieerd doordat de Staat heeft bijgedragen in de kosten van het in stand houden van het betreffende orkest, dan een aantal halve brulapen zover brengen dat ze ritmisch kreten slaken waarna er strijkers en een heel harde beatband komen. Zo hebben ze dan weer een nieuwe ster gecreëerd. De discjockey maakt uit welke muziek de jongelui kopen, maar ook wat u koopt, niet uzelf. Dat denkt u misschien. U wordt geconditioneerd. Dat alles gebeurt in uw wereld.

Laten we ons eens afvragen, of vrijheid niet pas dan kan bestaan, als een ieder voor zichzelf aansprakelijk is. Zodra afhankelijkheid optreedt je niet zelf wenst en die je niet kunt verbreken, zul je ongetwijfeld slaaf zijn in meer of mindere mate. Moderne vormen van slavernij? Wij kunnen ze gemakkelijk opsommen. De economische slavernij welke praktisch de gehele westerse wereld domineert. De ideologische slavernij die nog een veel groter deel van de wereld vastlegt en de mens dwingt om, alleen binnen het kader van bepaalde systemen te denken en te leven. Dan hebben we te maken met de machtsslavernij die eveneens ontstaat op het ogenblik, dat bepaalde mensen gaan uitmaken wat goed is voor anderen en dit dan met doorslaande bewijzen via hun politiemacht aan anderen opleggen. Dan hebben we de slavernij die ontstaat door de grenzen. Op het ogenblik, dat de mens niet vrij is te gaan en zich daar te vestigen waar hij wenst, is hij gebonden aan een bepaald gebied: hij is horig geworden aan zijn vaderland. Deze horigheid zou niet mogen bestaan.

Religieuze gebondenheden kunnen alleen bestaan op grond van innerlijke overtuiging. Ze zouden dan ook alleen persoonlijk mogen gelden. Iemand, die probeert zijn innerlijke overtuiging in haar consequenties aan anderen wetmatig op te leggen is dus in feite iemand, die probeert slavenhouder te worden van hen die zijn overtuiging niet delen. Dit geldt ook voor minderheidsgroepen die proberen hun eigen visie riet alle middelen en desnoods rot geweld aan de meerderheid op te dringen.

Ik stel: Werkelijke vrijheid kan alleen daar ontstaan waar de wetten, voor zover die sociaal noodzakelijk zijn, zijn herleid tot een minimum en van een zodanige duidelijkheid zijn dat ze voor iedereen zonder meer begrijpelijk zijn in alle geledingen en alle consequenties daaraan verbonden.

Ik stel, dat een slavernij alleen dan kan worden voorkomen, indien de bureaucratie wordt afgebroken en het machtsapparaat niet meer de kracht is die bij een afzonderlijke instantie berust, maar een groot gedeelte van deze macht - en daarmee bedoel ik ook de lichamelijke en de wapenmacht - wordt overgedragen aan de enkelingen die binnen een bepaalde gemeenschap leven.

Ik stel, dat zolang er mensen zijn die proberen voor anderen uit te maken wat goed voor hen is, ongeacht alle goede bedoelingen die zij ongetwijfeld koesteren, zij in wezen hun

medemensen tot slaven proberen te maken, daar zij hun toch ook feilbare opinies aan anderen opleggen en hun hierdoor de mogelijkheid ontnemen tot een zuiver persoonlijke en zelfstandige ontwikkeling.

Ik stel, dat een verandering van deze moderne slavenmentaliteit alleen te verwezenlijken zal, zijn, indien:

- a. Steeds meer mensen tot de overtuiging komen dat zij zich niet door anderen behoeven te laten dicteren.
- b. Steeds meer mensen bereid zijn hun behoeftepatroon aan hun werkelijke noodzaken aan te passen en niet meer aan de wensen van anderen.
- c. Als de mens steeds meer bereid is op te komen voor zichzelf en voor zover hij dit juist acht eventueel voor anderen zonder dat hij daarbij de vrijheid van anderen om zichzelf te zijn benadeelt of beperkt.

Op grond hiervan meen ik, dat gezien de huidige situatie gesproken kan worden van vele vormen van moderne slavernij in praktisch alle beschaafde en onbeschaafde landen ter wereld. Alleen daar waar stamgemeenschappen nog in onderlinge bespreking tot conclusies komen ten aanzien van hun samenleving en de taakverdeling daarin, zou ik willen spreken van een democratie. Overal elders is er sprake van een regentenregering of zelfs van een dictatuur die zich vermomt als democratie.

Ik heb hiermee een aantal punten aangevoerd waarover u kunt nadenken en zo u wilt opmerkingen kunt maken. Ik heb opzettelijk andere punten buiten deze bespreking gehouden, zoals b.v. de vraag, of Nederland er beter aan toe is als koninkrijk of als republiek. Ik geloof, dat het verleden heeft aangetoond dat het in de Republiek der Nederlanden even ellendig ging als in het Koninkrijk der Nederlanden en dat het niet gaat om de uiterlijke vorm, maar om de mentaliteit van hen die binnen deze vorm het lot van anderen proberen te bepalen. Zolang Juliana vorstin van Nederland was, naar ik meen, het koninkrijk zijn voor Nederland een garantie voor althans enige remmingen van de ongebreidelde machtsdrift van anderen. Laten wij hopen dat het in de toekomst zo blijft.

DISCUSSIE

❖ *Hoe is het mogelijk om in de huidige ingewikkelde maatschappij werkelijk als vrij mens te leven?*

Het antwoord is duidelijk, onmogelijk, tenzij men bereid is afstand te doen van de maatschappij. Maar dan is men gelijktijdig de tegenstander van die maatschappij en dat bekomt u niet al te goed. De kwestie is namelijk deze: dat men de maatschappij steeds ingewikkelder maakt, omdat men niet begrijpt dat door vereenvoudiging van de maatschappij een beter functioneren ervan mogelijk wordt. Het enige dat men dus kan doen, is de eigen relatie met de maatschappij zoveel mogelijk vereenvoudigen. Maar een algehele vrijheid zal men daarmee nog niet kunnen gewinnen.

❖ *Maar je kunt je geestelijk wel vrijmaken in je eigen omgeving.*

Dat is inderdaad waar. U kunt zich geestelijk vrijmaken. Maar als u geestelijk vrij bent, dan is die geestelijke vrijheid, zeer beperkt. U moet maar eens proberen hoe goed u kunt mediteren, als er een hoge nood komt opzetten. Met andere woorden: geestelijke vrijheid staat mede in relatie tot de lichamelijke vrijheid en de mogelijkheden daarvan. Naarmate die lichamelijke vrijheid groter kan worden en gelijktijdig voor het "ik" overzichtelijker, zal een grotere geestelijke vrijheid en daarmee een beter omzetten van het geestelijk beleefde en besepte in de stoffelijke praktijk mogelijk zijn.

❖ *Hoe zou men het best tot veranderingen kunnen komen om gelijktijdig de persoonlijke mentaliteit en de structuren daaruit voortgekomen te wijzigen?*

Een antwoord hierop is praktisch niet mogelijk. De mentaliteit wordt namelijk veroorzaakt door het systeem waarin u leeft. Elk systeem heeft de neiging een meerderheid een mentaliteit bij te brengen waardoor het overleven van het systeem wordt gewaarborgd. Wilt u dus hieraan iets doen, dan kunt u niet de mentaliteit zonder meer aantasten. Wat u wel kunt doen, is

gebruik maken van delen van die mentaliteit om een vereenvoudiging van het systeem af te dwingen. Naarmate het systeem doorzichtiger en daardoor begrijpelijker wordt, zal de vrijheid en de bewustheid van de reacties bij degenen die in het systeem leven groter worden en zal de conditioneringsmogelijkheid in wezen geringer worden. Dan kunt u rekenen op een verandering van mentaliteit die echter voortkomt uit een voortdurende vereenvoudiging van het systeem waarin men wordt geïndoctrineerd.

❖ *Je zoudt dus eigenlijk de maatschappij kunnen zien als een soort persoonlijkheid.*

Als u het eenvoudig en beeldend wilt zeggen: De mensheid is een nogal dikke persoon die middels het korset, dat hij het sociale stelsel probeert een wespentaille te verkrijgen en niet begrijpt dat zijn vapeurs (vaak crises genoemd) in feite alleen voortkomen uit het korset dat hij steeds nauwer probeert in te snoeren.

❖ *Bestaat er ook zoiets als slavernij in de sferen?*

Ja, dat bestaat inderdaad. U moet dit niet vergeten: op het ogenblik, dat het "ik" is geconditioneerd, hoe dan ook, zal hierdoor ook na de dood een deel van de werkelijkheid worden verworpen. Is er nu een persoon, die dit deel van de werkelijkheid wel kent en er tevens belang bij heeft om u in uw beperkte visie van de werkelijkheid te domineren, dan is het hem mogelijk om door voortdurend een soort caleidoscopisch spel van ervaringen op te voeren uw doen en laten binnen die sfeer te bepalen. Dit bestaat in wat wij duisterder sferen plegen te noemen. De z.g. schaduw-sferen of schaduwlanden zijn de sferen waarin de mens steeds probeert zijn vroegere situatie te herscheppen, meestal uit een onvrede riet hetgeen hij wezenlijk is. Dat betekent, dat hij zich in een vervallen wereld bevindt, omdat hij door een voortdurende kritiek op al wat er rond hem is, probeert zijn wereld voor zichzelf in stand te houden. Dan krijg je een verrottend wereldbeeld. Ook dat is een vorm van slavernij. Dus kun je zeggen: Er bestaat inderdaad slavernij in de sferen. Maar in tegenstelling tot wat op aarde het geval is: hier kan die slavernij onmiddellijk worden beëindigd, als men bereid is zichzelf te erkennen voor wat men is en de consequenties daarvan voor zichzelf in hetzij verplichting, hetzij ontwikkeling zonder meer te aanvaarden.

❖ *Een werkelijke verandering in de moderne vormen van slavernij kan alleen een innerlijke verandering van de mens brengen. Zou men ook een ideaal stoffelijk model kunnen bedenken?*

Neen, dat kun je niet bedenken. Het wonderlijke is namelijk dat elk model op zichzelf betekent dat een aantal mogelijkheden worden uitgesloten om een sluitend geheel van een ander aantal mogelijkheden tot stand te brengen. Anders gezegd: een model is in feite een castratie van de werkelijkheid waardoor je den die machteloos geworden werkelijkheid gebruikt om een theoretisch ideaal te creëren waarin niet elke mens volledig kan passen. Daarom is er dus geen werkend model. U heeft zich misschien verbaasd over het feit, dat ik wonderlijk genoeg voor iemand die uit de geest komt, heb gezegd: 'anarchie is eigenlijk de ideale staat'. In anarchie namelijk bestaat er geen hiërarchie. Dat wil zeggen, dat iedereen gelijkwaardig is en alleen door zijn wezen, zijn prestaties, zijn relatie met anderen misschien tijdelijk zeggenschap krijgt óver of een beroep kan doen óp de medewerking van anderen, maar ook weer tot mindere wordt op het ogenblik dat die situatie voleind is. Nu weet ik wel, dat een anarchie nooit denkbaar is zolang een deel van de anarchisten, hoe idealistisch ook, wordt gedreven door iets wat in wezen zelfbevestiging of eigenbelang is. Maar ik heb dit zuiver theoretisch gesteld. Toch is het duidelijk, dat alleen een wegvallen van elke gezagsstructuur een ideale samenlevingsstructuur mogelijk maakt waarbij het ideële dan wordt bepaald door de personen die deel uitmaken van een samenleving en zolang zij daarvan deel uitmaken. Wij zien dus vele verschillende vormen van naast elkaar bestaan waarin men over en weer uitwisselt zoals dat door de eenlingen wordt gewenst. Aanvaard je de gemeenschap, dan aanvaard je uit de aard der zaak ook de regels waaronder die gemeenschap functioneert. Maar op het ogenblik, dat die gemeenschap eisen gaat stellen die je niet aanvaardbaar vindt, ga je rustig naar een andere groep toe die wel aanvaardbaar is. Daarmee is de vrijheid ontstaan. U moet niet denken dat een samenleving mogelijk is zonder een minimum aan onderlinge afspraken. Mensen kunnen alleen functioneren, indien ze onderling bepaalde overeenkomsten hebben gesloten, hoe beperkt of hoe omvattend die ook zijn. De moeilijkheid van moderne slavernij is niet gelegen in het feit, dat er bepaalde samenlevingsmodellen zijn, maar juist aan het feit, dat je niet aan die samenlevingsmodellen kunt ontsnappen.

❖ *Het is toch altijd mogelijk om te ontsnappen aan de maatschappelijke samenhang.*

Door de dood, ja. Of door jezelf tot martelaar te maken. Ook die mogelijkheid bestaat. Als je door handigheid ontsnapt aan de regels van een samenleving, dan doe je dit in feite door die regels van de samenleving te bevestigen en gelijktijdig voor eigen doeleinden te misbruiken. Met andere woorden: de grootste dieven zijn degenen die de heiligheid van het bezit het hardst zullen prediken.

❖ *Dat is de enige mogelijkheid om zonder gevaar voor eigen leven een andere mogelijkheid te kunnen kiezen*

Juist. Met andere woorden: u verloochent uw innerlijke gevoel van juistheid. Zodra u bereid bent dit volledig te doen en anderen op te offeren aan uw eigen begeerten, zult u in staat zijn de regels van de gemeenschap te gaan misbruiken voor uw eigen doeleinden en dan kunt u eindigen als een groot man. Als u dan bovendien aan al uw handelingen die ontdekt zijn een edele verklaring weet te geven en alle andere onder de tafel weet te vegen, dan kunt u ook nog in het geschiedenisboekje. Ik weet niet, of dat het ideaal is van vrijheid, want iemand die op deze manier manoeuvreert, wordt de slaaf van zijn eigen handigheden.

❖ *Dus is het niet aanbevelenswaardig om in welke richting dan ook te ontsnappen aan de maatschappij en de structuur ervan?*

Ik geloof, dat het niet aanbevelenswaardig is in de huidige periode, dat zeg ik erbij, er geheel aan de maatschappelijke samenhang te willen ontsnappen. Dat is in de praktijk namelijk niet mogelijk, tenzij je zelf het slachtoffer ervan wordt. Maar je kunt wel je banden met de maatschappij steeds losser maken door alle niet dwingende regels naast je neer te leggen. Als je dat gaat doen, dan ontstaat er dus al een grotere vrijheid. Dan heb ik nog een raad voor u. Het is misschien een rare raad: Als u die persoonlijke vrijheid wilt nastreven, dan kunt u dat misschien bereiken door iedereen, die ideologisch of misschien apologetisch - u het een en ander probeert voor te houden, te vragen om alles tot zijn essentie terug te brengen. En geloof mij, dan komt u tot heel eigenaardige antwoorden. Dan zou de heer Van Agt b.v. zeggen, dat hij natuurlijk door en gevoel voor de mensheid wordt gedreven, maar dat je juist afstand moet doen van medemenselijkheid, omdat het zonder dat niet mogelijk is juridisch juist en gelijktijdig politiek verantwoord te opereren. Waarbij we dan vragen wat er wordt verwijderd bij de operatie. En als hij dat niet weet te vertellen, dan zegt u: Nou, ik vind dat u al een aardig stuk uit mijn beurs heeft gesneden.

❖ *Ik geloof, dat de heer Van Agt geen commentaar zal geven en gewoon door zal gaan.*

Als hij zegt 'geen commentaar', dan zeg ik: Interessant. Mag ik vragen waarom niet?

❖ *Moet je dan een handigheid gebruiken om eruit te komen?*

Als u te maken heeft met mensen als de heer Van Agt, ongetwijfeld. U moet één ding niet vergeten (dit heeft niet direct met ons onderwerp te maken): Een politicus is iemand, die de kunst verstaat om met vele, voor anderen onbegrijpelijke woorden een schijn van aannemelijkheid te wekken zonder feitelijk datgene uit te drukken wat hij in wezen gaat doen en voor u probeert te verhullen.

❖ *Is deze moderne slavernij een wereldkarma?*

Ja en nee. Het is in zoverre een wereldkarma, als u het zo wilt noemen, omdat de mensheid in een steeds meer materialistische oriëntatie de visie op de werkelijkheid meer en meer gaat verliezen. Men is al zover dat men de auto als een heilige, koe aanduidt. Maar men vergeet nog steeds daarbij te vermelden dat deze koe wordt gemolken door oliemaatschappijen en dat ze die voeding krijgt die wordt geleverd door de chauffeur of de bestuurder van de auto. Met andere woorden: wanneer we bezig zijn te denken aan een wereldkarma, dan moeten we zeggen: Dat is niet juist, indien wij uitgaan van een persoonlijk karma. Maar indien wij rekening houden met een soort raciale ontwikkeling van de mensheid, dan kunnen we wel zeggen, dat de huidige periode bijna onvermijdelijk schijnt voort te komen uit al het voorgaande en als zodanig karmisch kan worden beschouwd, maar gelijktijdig ook de mogelijkheid biedt om te komen tot een verdere voortzetting van de huidige tendens. Om het eenvoudig te zeggen:

Spreekt u over een wereldkarma, dan moet u tevens daarbij stellen, dat dit karma wordt bepaald door de mensen zelf en dat een verandering in de mensen ook elke escalatie van dit karma kan stopzetten. Als je het hebt over een persoonlijk karma, dan zou je zeggen. De meeste. Mensen weten het beter, maar ze doen het niet graag. En dat betekent, dat ze dus,

wanneer ze overgaan problemen hebben die bij een volgende incarnatie toch weer hun keuze zullen beïnvloeden en daarmee de mogelijkheden en omstandigheden die ze aantreffen.

Karma, ik mag het een keer hopelijk duidelijk stellen, is namelijk niet, zoals men zegt, een door het verleden volledig bepaald heden of door het heden volledig bepaalde toekomst, maar het gevolg van een bepaalde ontwikkeling waardoor een reeks verdere ontwikkelingen waarschijnlijk wordt waardoor alleen een zeer bewust streven een onderbreking van deze rechte lijn van ontwikkelingen mogelijk maakt. Het is dus geen bindende factor.

SLOTREDE.

U heeft misschien gemerkt dat ik het probleem "slavernij" een beetje anders heb aangepakt dan u had verwacht. Dat komt, omdat de mensen zaken als slavernij omschrijven als zijnde in strijd met hetgeen zij voor zichzelf wensen. Er zijn vrouwen, die het huisvrouw zijn zien als een vorm van slavernij. Er zijn ook huisvrouwen, die het juist zien als een levensvervulling. De moeilijkheid is, dat wij persoonlijk door onze oriëntatie, door onze gerichtheid bepalen wat voor ons slavernij is en wat niet.

Er zijn mensen, die maar al te graag slaaf zijn. Er zijn mensen, die zich alleen gelukkig voelen in een leger waar ze eerst op een meerdere in rang kunnen terugvallen en als ze het zover hebben gebracht ondertussen het handboek van leger, krijgskunde en discipline zo goed in het hoofd hebben dat ze niet behoeven na te denken. Dat is ook een vorm van slavernij.

Het leger op zichzelf is over het algemeen een aparte maatschappelijke vorm die zich temidden van de maatschappij, maar afgescheiden daarvan, probeert te handhaven en wel door zelf wetten en regels te creëren die niet meer samenhangen met die van de maatschappij zelf en waaraan men het recht kan ontlenu de eigen regels te stellen boven die van de gemeenschap. Vandaar de vele militaire junta's. Wij moeten begrijpen, dat er mensen zijn die gebondenheid verlangen omdat ze daaraan zekerheid menen te ontlenu. Zolang die zekerheid, een feitelijke waarde heeft, moeten we hun ook de gebondenheid laten. Het is niet onze taak om slaven te bevrijden. Het is slechts onze taak om degenen die tegen wil en dank slaaf zijn eigen weg te wijzen naar de vrijheid. En daar zit nu de grote moeilijkheid van al deze problemen. Men kan natuurlijk zeggen: Wij willen anders. Wij zijn anders. Wij hebben ook onze rechten. De vraag is dan altijd maar, of die rechten reëel bestaan? Ik vind het b.v. dwaas - u vergeve mij - dat vrijgezellen extra zware belasting plus kinderbijslag moeten betalen voor degenen die zich geen beperkingen opleggen in het voortbrengselen hunner leden. Dat acht ik volkomen onjuist. Als iemand een groot gezin wil onder houden, best. Dat mag hij. Daar is geen bezwaar tegen. Maar als je dat dwingend oplegt, dan zit er iets fout.

Ik heb er niets op tegen dat iemand een groot gedeelte van zijn inkomen wil uitgeven mijnentwege aan hasj, heroïne, opera of supermodern toneel. Daartegen mag niemand bezwaar hebben. Maar als iemand een aanval van waanzin krijgt, als hij een primadonna de waanzin-aria hoort zingen en hij in deze waanzin zijn kippenren met al wat zich daarin bevindt begint te onthoofden, dan vind ik het erg onjuist dat men voor zo iemand moet betalen.

Het zijn misschien rare dingen, maar waarom moet een ander betalen voor het in stand houden van degenen die middels verschillende drugs zichzelf te gronde richten? Ik geloof, dat iemand het recht heeft dit te doen, maar als hij dan daarbij weer de rechten van een ander aantast, dan moet men hem zodanig isoleren dat hij het op zijn eigen manier verder kan doen. Ook niet met welwillendheid of zo.

Ik vind het Nederlandse strafrecht op het ogenblik het grootste lachertje van de eeuw. Weet u waarom? Als je een roofoverval pleegt, dan krijg je een paar jaar. Als je iemand doodrijdt, dan krijg je een week. Dat is een weekheid die mij niet ligt. U kunt zeggen: Ja, maar wij moeten begrijpen, dat misdadigers slachtoffers zijn van de maatschappij. Als je dat als juist erkent, dan moet je de maatschappij veranderen. En niet op kosten van degenen die daarmee verder niets te maken hebben, die zich wel aan de regels van de maatschappij houden en anderen die daartegenin gaan verwennen. Het is allemaal een beetje dwaas misschien, maar voor mij zijn dit vormen van misbruik, die in een gemeenschap ontstaan.

Ik kan begrijpen dat een Surinamer graag naar Nederland komt. Hij heeft hier een beter leven, wel in een slechter klimaat, maar dat neemt hij op de koop toe. Ik kan echter niet aanvaarden dat men dan voortdurend vele miljoenen betaalt aan Suriname (ik blijf maar bij Nederlandse zaken) waardoor men daar in staat is om voldoende gastarbeiders aan te trekken tegen een

hoger loon dan men vroeger zijn eigen mensen heeft geboden om de karweitjes te verrichten die de Surinamers veel beter zouden kunnen doen, indien Nederland ze zou terugsturen. Ik zou zeggen: Doe het eenvoudig zo: je hebt een bepaald bedrag afgesproken. Dat zul je Suriname geven. Trek het bedrag voor het onderhoud van alle Surinamers die in Nederland vertoeven daarvan eerst af. Misschien dat dat helpt. Daar kan men over denken zoals men wilt.

Ik ben tegen de dwang. Of dit nu de dwang is van b.v. verkeerslichten of van wat anders. Ik geloof, dat je veel beter die dingen kunt wegnemen, dan stroomt het verkeer vlotter door, mits je degene die een ongeluk veroorzaakt dan ook een duw geeft en niet alleen een pleister opplakt.

Ik ben tegen beperkingen van vrijheid in het sociale verkeer. Waarom heb je er iets mee te maken b.v. wie met wie naar bed gaat of dat niet doet? Daar heb je niets mee te maken. Op het ogenblik, dat je probeert op grond daarvan verschillen te maken, tast je de vrijheid aan. Er zijn een hoop mensen, die het niet leuk vinden, als je dat zegt, toch is dat zo.

Ik stel: Slavernij is niet alleen de onderdrukking met geweld. Slavernij kan evenzeer voortkomen uit een schijnbaar democratische onderdrukking waarmee men de belangen van de eenling voortdurend ondergeschikt maakt aan de belangen van een hypothetische meerderheid die als zodanig nooit heeft bestaan.

Ik stel, dat de moderne slavernij niet is voortgekomen uit de behoefte aan goedkope arbeidskrachten (die mogen rustig duur worden zolang men de producten maar afneemt die steeds duurder worden dan de arbeid), maar het is het beheersen van het levenspatroon, de habitus van de enkeling. Slavernij ontstaat op het ogenblik, dat ik het verbruikspatroon van een ander steeds dwingender ga bepalen. Om een voorbeeld te geven:

Als iedereen gelukkig is met een zwart-wit televisietoestel en ik ga nu kleurentelevisie instellen en deze overall demonstreren in de hoop dat men uit statusbewustzijn die dingen gaat kopen, totdat iedereen K.T.V. heeft die meer aan energie kost, veel meer kostbare onderdelen heeft en dus meer winst oplevert, dan acht ik dit een niet toelaatbare manipulatie. Als het er is, goed. Maar ga niet zeggen. Jullie moeten de kosten opbrengen, zodat ik daarmee kan beginnen en dan kan ik mijn product afzetten. Het krankzinnige is, dat u de uitbreiding van uw behoefte nog voortdurend dient, te subsidiëren. Dat is onvrij. Onvrij is niet alleen degene die wordt gedwongen om tegen een bepaald loon, dat zijn baas vaststelt, hard te werken omdat hij geen andere mogelijkheid heeft. Het is wel degelijk ook een maatschappij waarin degenen die werken worden gedwongen degenen die niet willen werken en die zijn er plenty te onderhouden. Een maatschappij kan zich alleen reëel ontwikkelen, indien ze bereid is steeds meer verantwoordelijkheid aan de enkeling over te laten. Pas als dit gebeurt, zullen de mensen zich langzamerhand bewust worden van hun eigen verantwoordelijkheden en daardoor ook bereid zijn verplichtingen in relatie daarmee op zich te nemen. Hoe groter het algemene beeld is (de illusie in feite) die je de mensen oplegt, des te groter wordt hun verslaafdheid aan een maatschappelijk denkbeeld dat niet reëel kan bestaan. Een mens zou in een steeds simpeler wordende maatschappij een grotere vrijheid kunnen verwerven, ook als daarbij schijnbaar velen eerst in het nadeel zijn. Maar het is geen nadeel, als je voor moet zorgen. Als je zelf kunt uitmaken wat je wel en wat je niet wilt doen. Dat is beter dan het perfectionisme waarin alle menselijk initiatief wordt gedood. Persoonlijke vrijheid is iets wat je voor jezelf bepaalt.

Je hebt geen recht anderen iets te ontnemen om daardoor gemakkelijker jezelf te kunnen zijn. Je hebt het recht jezelf te zijn zolang je bereid bent daarnaar te streven zonder anderen ten onrechte iets te ontnemen. Dit is het maatschappelijke beeld waarin de slavernij ten einde gaat. Wij leven in een periode waarin voortdurend een opstand tegen de regels van de maatschappij gepaard gaat met een steeds dringender beroep op de maatschappij. Als de maatschappij de middelen niet meer kan opbrengen, dan zullen de eisen moeten worden aangepast aan de ongelijkheden. Dit betekent, dat men den zijn eigen aansprakelijkheden gaat beseffen. Pas als dat het geval is, kan de maatschappij langzaam veranderen. Tot die tijd geef ik u alleen maar de raad,

Als men u iets predikt, vraag u af met welk recht, met welke redenen en vanuit welk standpunt men predikt. Dan zult u misschien ontdekken, dat het verschil tussen Kok en Van Agt ligt in uiterlijk, formuleren en standpunt, niet in wezen.